

ВАЛЕНТИН ДМИТРИЕВ.

Түңгелтыш мүт

Тасалаше болбаш -
сан 99 копилка

Валентин ДМИТРИЕВ

ТҮНАЛТЫШ МУТ

ПОЧЕЛАМУТ-ВЛАК

МУЗЕЙН БИБЛИОТЕКАЖЕ.

Книгам лукио марий издательство
Йошкар-Ола — 1959

Самырык марий поэт Валентин Дмитриевич Дмитриев лу ий жапыште ятыр почеламутым возен. Тудын почеламутшо-влак 1950—1959 ийлаште республиканский газетлаш да «Ончыко» журналеш печатдалтыныт.

Тиде книга — тудын первый сборникше. Поэт шочмо мландыжым мокта, В. И. Ленин, Коммунистический партий, Октябрьский революций нерген мура, Великий Отечественный войнаште молодежыын подвижше, война да варасе чапле пашаже, мир верч кучедалмаш, калык-влакын келишмашышт нерген воза, пиалан йоратымашым саламла. Тидын дене пырляк айдемын тўрлў ситыдымашыжым мыскара почеламутлаштыже воштылеш.

Валентин Дмитриев 1927 ийыште Моркинский район, Себе-Усадский сельсовет, Чодра-Сола ялысе кресаньык ешеш шочын. Ялысе средний школышто тунеммекше, Советский Армиыште служитлен. Тушеч пўртылмек, Н. К. Крупская лўмеш пединститутышто кок ий тунемын..

Кызыт «Марий Коммуна» газет редакцийыште литературный пашам ышта.

КУГУ ОКТЯБРЬ

Ок мондо Октябрым уэмше Россий,
Ок мондо ты жапым сандалык.
Шарна курым мучко, кузе эрык вий
Пиал кече верчын кредалын.

Кузе чот рашкалтыш буржуй-влак ўмбак
Куатле «Авроран» тул залпше,
Кузе петроградский пашазе отряд
Сенен пурыш Зимний залыш!

Кузе волгалтарыш у кече ласкан
Российын чыла пич лукнажым.
Октябрь, эл мучко триумф ден эртал,
Ик стройыш ушен калыкнажым!

Да шакше тушманым кырен шалаташ,
Лойгалтше эл знамям кучалын,
Вўденыт мемнам эрык верч кредалаш
Компартий, он Ленин ўшанлын.

Чыла тор-чаракым сенен, калыкна
Пашаш пиже кумыл нўлталтын.
Садлан кўчык жапыште шочмо элна
Пеледын, уэмын, вашталтын.

Пайремыш чыла ег лектеш рынг тошкал,
Флаг-шамыч лойгат ловыкалтын.

Октябрь эл мучко триумф ден эртал,
Ик стройкыш ўжеш калыкнажым.

Ласка илыш верчын тырша кеч-кунам
Куатле советский Отчизна.
Вўда эре ончык ўшанлын мемнам
Компартий кечан коммунизмыш.

1953 ий.

ЛЕНИН

Владимир
Ильич
Ленин,—
тўнямбалсе
калык вождь,
яндар лўмет
шўм-чоныш темын,
йолга чапетше
курым вошт.
Улат эре
эн лишыл, шерге,—
ме тыйын
улына шочшет.
Арслан айдеме,
калык эрге!
Волгенче гай
улмаш ушет.
...Мерчен илэнна
ожно годым,
поян-влак ончыко сукен.
Мыняре егын
кумыл кодын,
мыняр шемер
азапланен.
Но тые
йбсö илыш корным

шўкалыыч őrдыш,
калык вождь.
Мемнан деч
шучко курым торлыш,—
куанже теме
шўмыш вошт!
...Январский кече...
Неле тольо,—
шўметше кырым чарнен.
Советский калык,
шўм-кыл шолын,
оннажым — тыйым ужатен.
Уке улат тый,
но оетшым
Компартий раш шуктен толеш.
Ильич,
кынел, ончал элетшым —
кузе йырваш
паша шолеш:
Кугу Юл вўд воктене талын
(кушакын тые шочынат)
У стройка-шамыч кўш нўлталтыт
кумда,
биян Совет элнан!
Шўмбел,
пеш шерге Партийнаже,
Мемнан пиал верч
чот тыршен,
оет почеш
вўда элнажым,
Уц анле корным ончыктен.

1952 ий.

ШОЧМО ЯЛ

Лийын омыл мый шукертсек
Шочмо-кушмо мўнгыштем,
Кушто йогын вўдла эртыш
Изи годсо пагытем.

Таче тышке угыч толым,
Но ом пале тудым ялт:
Ныл идалык жап коклаште
Чот вашталтын шочмо ял.

Ончылнем колхозын клубшым,
Йоча садшым мый ужам.
Кумыл тодылт, налын упшым,
Пелештем: «Ялем, салам!

Кушкынат сылнешт, уэмын!..»
Куанен, йырваш ончем.
Но ончен ок тем шеремже,
Омым ужмыла чучеш.

Кенета пошкудо пўртын
Комдык почылто окна.
Кычкыра мыланемже Пўтыр:
«Пуро, пуро, лий уна!

Илена ме ынде сайын,
А эрла сайрак лиеш...»

Почын комдык омсажым,
Пöтыр мыйым вашлиеш:

«Шич-ян, шич-ян тыш, тембаке,
Вигак төрыш шич, уна...»
А кумда үстел үмбалне
Пушлана коман мелна...

Ынде мый тунемше омыл.
Шочмо ялыш толмекем,
Пошкудем-влаклан дипломым,
Шүм-кыл вургыж, ончыктем.

1958 ий.

ПАРТИЗАНКА

*Великий Отечественный война ийлаште Украиньсе
сельский учительница комсомолка Зинаида Васильевна
Сыромятникова партизанка-разведчица лийын.
Гиде почеламутым тудлан пöлеклем.*

Война тўналме ий. Декабрысе йўштö.
Озалана йырваш тўтан мардеж,—
Ош лум пуракым корно гычын ўштын,
Молан тынаре шыдыж ден пöрдеш?

Ала тудат сырен фашист тўшкалан,
Ала разведкылан полшаш шона?..
Лачак тыгае йўдым, шып тошкалын,
Лектеш пич ял гыч лўддымö енна.

Эрта, онча... вашкаш тудлан ок йöрö,
Палат гын фриц-влак — колымаш вуча.
Кая пыкше, мардежлан лийын шöрын,
А шўргö мучко вўд шырча чыпча.

Эрта межам да савырна шолашке —
Кўлеш Донец энгерышке лекташ.
Ок шыргыж тылзе кўшнö—вуй мучаште.
Да онгым йўштö утыр ишыкта.

Унар шагал, а тудо эре ончык
Чодра тўр дене эркын ошкылеш.

Ойла шкаланже: «Зина, тўткын ончо,
Эрдене штаблан сведений кўлеш».

Уже Донец. Но мо тугае лийыч?
Молан тынаре ёрыч кенета?
Ала тушманым тый тышан вашлийыч,
Ала шенгечын пире-влак покта!!

Уке! Нигё деч лўдын огыл ўдыр.
А вот энгер кылмен огыл пырчат.
Кузе лияш? Пураш ялт ий гай вўдыш,
Келаш да ийын вес веке вончаш?!

Иеш лўддегеч ончык комсомолка,
А вўд пеш йўштё — кап-кылыш вита.
Монгеш шўка мардеж дене вўд толкын,
Кид-йол кылмен, да могыр кўчышта.

Ты жапыште чот лўйкалаш тўнгалыч,
Пуля-влак шыдын керылтыт воктек.
Ок чарне ўдыр, уло вийым налын,
Иеш сер велыш, партизан-влак дек.

Сенген, сенген! Эрдене, штабыш пёртыл,
Начальниклан пакетым кучыктен.
Кеч колымаш Зинушын йырже пёрдын,
Но ыш керт патриоткым кепшылтен.

1958 ий.

ВРАЧ

Ужын омул ыле ятыр годом
Илышем утарыше врачом,
Но вашлийым тудым таче водын —
Кодшо пагыт пурыш ушышкем.

Йўштё теле. Фронт. Йыраваш пеш шучкым
Мўгырен пудештылеш снаряд.
А энгер вес велне кече мучко
Орышо фашист-влак кычкырат.

Вот вўдем мый шкемын взводам ончык;
Нушкына, лум пургыжым шўтен.
«Лейтенант, шеклане, сайын ончо», —
Лач ик шоныш веле ушыштем.

Кенета, куатле толкын семын,
Шергылт кайыш йырым-ваш «Ур-ра!»
Кўргё шоныш, шўмыш шыде темын,
Тўнгална тушманым чот кыраш...

А варажым мый нимом ом шарне:
Эрдышкем логалын кок пуля...
Помыжалтым — ош палата, марле
Ошын койыт мыйын шинчамлан.

Воктекемже, шыргыжалын толын,
Врач ойла: «Тый колышт, лейтенант,
Ит кояне, операций полшыш,
Угыч йол ўмбаке шогалат!»

Тыге тудо йӱдшӧ-кече кажным
Ача семын ончыш, чот тыршен,
Пуйто шкенжын шерге уныкажым,
Ний шипкаште кийышым, рӱншен.

Но варажым, тӧрланен шумек,
Угыч лектым фронтышко каяш.
Ужталын тольо станций деке
Военврач — чылан ушан йолташ...

Кызыт ме, киднажым кормыжталын,
Эртен кодшым угыч шарнена,
Кузе тудо йӱдымат ыш мале,
Кузе меже стройыш шогална.

Да кузе пеш шуко тӱжем менгым
Эртышна, нимо дечын лӱдде.
Сенгымаш ден пӧртыл толын мӱнгӧ,
Ушнышна пашашке, каныде...

Ятыр жап мутланышна ме коктын
Илышна, паша, ешна нерген.
Даже шижын огынал йӱр шокмым,
Тӱрволак гыч вӱд кузе чыпчен.

...Врач шыпланыш. Эркын шыргыжале.
Вуй покшелне чал ӱпшат йоген.
Онгыштыжо орден, йылгыжалын,
Палдара — кузе эл верч шоген.

Садланак мый, кумылем нӧлтамын,
Шӱм гыч лекше ойым пелештем:
— Сай пашатым огеш мондо калык,
Уло калык лӱм ден тауштем!

1956 ий.

СЕНГЫМЕ КЕЧЕ

Тиде кечым тӱня огеш мондо,
Тиде кечым шарнат чыланат.
Кузерак пел Европышко кондыш,
Тыныс эрым советский элна.

Курныж тукум тӱшкам кырышна ме,
Ыжна лӱд нимогай неле деч,
Да Берлин ӱмбалан мирын знамям
Шогалтен улына эрык верч.

Руш салтакым тусо шемер калык
Шӱм воктенже ондалын вӱчкен.
Шинчавӱдым шыман ӱштылдалын,
Тау мутым тудлан каласен.

Ятыр ий ынде эртыш ты жаплан,
Илышнаже вашталтын йӧршеш.
Ончалат да торашке ужат тый —
Элна мучко у стройка нӧлтеш.

Война годсо танкист нур ӱмбалне
Трактор дене куралын эрта.
Труд Герой-влак, пасушто тыршалын,
Чапле лектышан шурным куштат.

Кушто ожно киен ошма vele,
Кушто пӧрдын мардеж йырым-ваш,

Кызыт тушко чыла түрлө вел гыч
Толын калык каналым ышташ.

Мом ойлен кодыш Ленин оннаже,
Тудым партий шукта чыла раш.
Тек куатле Советский элнаже
Пеледалтше эше утларак!

1954 ий.

ЭРДЕНЕ ЙОШКАР-ОЛАШТЕ

Кече лектын кумда кава түр гыч,
Шыргыжал мемнан мландым онча,
Солык семын түрлашлан пүртүсүм
Пуйто шөртнө мундыражым ронча.

А каваште кандалге пыл-шамыч
Йүд йымакыла эркын эртат.
Көгөрчен-влак түшкан вуй ўмбачын,
Сылнын пörдын, ласкан чонештат.

А столица — Йошкар-Оланаже
Ик мучаш гыч вес түрыш шумеш,
Мир верч нөлтшө кумда стройкылаж ден
Чапым налын, пелед сылнештеш.

Йырым-ваш пеш моторын нөлталтыт
У больница, театр, завод,
Тидым ужын, шўмна куаналын,
Но кузе гын, кузе огеш мод!

Чыла тиде мемнан сенгымашым
Шочыкта вет куатле паша.
Қалыкнажын мир верч тыршымашше
Шочмо верым түзаш чот полша.

1951 ий.

ПАЙРЕМ ДЕЧ ОНЧЫЧ

Эрла пайрем, а таче клуб тич калык,
Чылан шинчат, ок шокто нигөн йүк,
Күза шып сценыш, рвезыла тошкалын,
Йөршен чалемше шонго большевик.

А залыште чонештыже кеч карме —
Шокта чыла. Но тебе кенета
Рашкалтыш сово йүк, ок чарне,
Клуб көргым шелын, талын күдырта.

Адак уэш шыпланыш. Ынде лектор
Ойлаш тунгале Май пайрем нерген:
Кузе шемер-влак первый гана лектыч,
Жандарм-влак дечын шылын, ик эрден;

Кузе пашазе вуйлатен маевкым,
Шемер ен-влакым иктыш чумырен;
Кузе ен вур ден лочыш поян-опкын,
Незер айдемым утыр пызырен.

— Мый ужынам-ыс шке шинчам ден
тидым,—

Ойла умбакше шонго большевик,—
Шарнем алят: лекна ме, келын вудым,
Эгер вес век, кугу чодрашке вик.

Вара маевкым авырыш полиций,
Колтен жандарм тўшкам почеш.

Садак мемнан коклаште ыш лий лүдшб,
Тыгае гоным патырлык шочеш.

Тыгае гоным колтышт керек пулым,
Лупш дене почкышт, шындышт кеч
тюрьмаш—
Ок лий йорташ шемерын шыде тулым,
Сеген лекташ, уке гын — колымаш.

Мучашым ыштыш тидлан революций,
Пычкемыш илыш пытыш курымлан.
Пуэн правам Советский Конституций
Тапташ пиалым пўтын калыклан.

Эрла чылан ме лектына парадыш,
Маевкым огыл, Майым пайремлаш!
Йонгалтше сылне муро ряд гыч рядыш,
Лойгалтышт знамя-шамыч йырым-ваш!

Сöрал вургемым чийше калыкнаже
Куатшым, вийжым ончыктыжо тек,
Тек мирын символ лийже пайремнаже,—
Куатле вийым партийна куштен.

1958 ий.

ЎДРАМАШЛАН

Мыняр курым мучко чытен шуко йёсым,
Моткоч орланен иленат, ўдрамаш.
Нигё шотлен огыл айдемылан йёршын,
Ойлениыт вет пуйто тыгай пўрымаш.

Да юмын лўм дене ушетым лугеныт,
Изи курика верч пашашке поктеыт...
Но кушко каяш да кўлан мом ойлаш?
Пернен шинчавўд ден шўргетым мушкаш...

Волгенче волгалтыш пычкемыш Российын
Чыла пич луклажым Октябрь эрден.
Шогале рын калык, нигё тудын вийжым
Ыш сенге. Тылат тиде кече пиалым конден.

Ты кече гыч тые тошкалыыч у корныш,
Ты кече гыч йёршын рвезештыч уэш.
Нужналык ден ойго мемнан дечын торлышт,
Пиал толкын шарлыш элна кумдыкеш.

Адак неле перныш, кунам эл ўмбаке
Кержалте вўранше фашистский орда.
Тунам колтенат эргыч-влакым салтакыш
Тушманым йёршешлан кырен шалаташ.

А шкеже колхозын пасушто тыршалыыч,
Чыла моштыметым, виетым пыштен,

Да фронтлан вургем ден, окса ден полшалыыч—
Шўметше эл верчын йўд-кече йўлен.

Тыге ныл ий эртыш. Вара май эрдене
Герой эргычетше рейхстагын ўмбаке
Мир знамям шогалтыш! А онжо тич темын,
Мыняр орден-шамыч йолгеныт умбаке.

Война пытымек, совет калык ўшанлын
Пашаш пиже кумыл нўлталтын, виян.
Шочшет пўртыл тольо, сенген йот тушманым,
Тунам тые тудым ондалыыч шыман.

А таче, поген шке ешетым ик верыш,
Пайрем кочкиш дене чылаштым сийлет.
Шинчат да пырля нунын дек ўстел тўрыш,
Родной партийлан тау мутым ойлет.

1953 йй.

КОРЕИ ГЫЧ ПИСЬМА

Паша гыч пörтылмеке, кажне кечын
Почтовый яшылыкыш ончем:
Москваш вашлийме йолташ дечын
Письмам шүм вургыжын вучем.

Да таче только куандарыше серыш
Марий кундемыш, писын чоҥештен —
Мылам студент Лю Цин колтен уверым,
Мүндүр-мүндүр Корей гычын колтен.

Лудам шымлен, а вуй йыр — эре шоныш,
Шарнаш эрталшым мый кумем шинчам:
Мочол куан, куан темеш шүм-чоныш,
Вашлиймынаже омыла конча.

Уэш ужам Всемирный фестивалым,
Москвасе калык шинчамлан коеш.
Тыш погыналын пүтынь тўнямбал гыч
Мир верч кредалше молодежный еш.

Мыняре ег, мыняре түрлө калык!
А шүмжө кажнын ик семен кыра,
Мемнам вашлийын, кидым кормыжталын,
Шке йылмышт дене шокшын кутырат.

Кеч мые нунын йылмыштым ом пале,
Кеч нуным первый веле мый ужам,
Но шүм шижмаш пырчат огеш ондале,
Кугу куаным көргыштем шижам.

Палат чылан рушла «Москва», «Мир»
ойым,

А южышт даже мутланен моштат.
Моктат мемнан виян советский стройм,
Советский ешым пагален моктат.

Шарнен илаш погат мемнан значокым,
Пөлекым түрлым пуэдат ваш-ваш.
Палем, иктат тыш толын огыл öкым,
Конден тыш нуным тыныс келшымаш.

Тышак вашлийым мый кореец таным, —
Лопка шүрган Лю Циным ўжынам,
Мутланышна тунам ме кумылагын,
Музейыш, Кремльыш, выставкыш коштна.

Лекмеке Мавзолей гыч, шыргыжалын,
Мылам каласыш: — Ленин вождь ила!
Чыла эллесе пүтынь шемер калык
Ильичын лўмжым пагален ойла.

Ме чот кредалын тыныс илыш верчын,
Сут янки-влакым шыдын почкышна.
Шкенан пиалым, шочмо-кушмо верым
Тушман-влак деч саклен ме кодышна.

Мемнан шўмна воктене лишыл лийын
Вождь Ленинын портретше кеч-кунам,
Пуэн шоген эреак патыр вийым,
Чын корныш лукто тудо калыкнам.

... Лудам письмам, нөлталтын кумыл-утыр
(Уже Лю Цин рушла пеш сай мошта).
Шинчам мыят возаш тудлан вашмутым:
«Салам тылат, салам, кореец таг!..»

ЙОЧА ПӨРТ

Лийынам мый лу идалык өрдыштө.
Манаш веле: лу ий лач эртен.
Таче тольым угыч йоча пörтышкө,
Кодшо жапым порын шарналтен.
Изи годсо пагыт адак ушышко
Виешак вет шенгынак шыга:
Вот шинчем ачам воктене пушышто
Эгыр дене. Витара шыга...
Вот колам адак авамын ойлымым:
«Ну могае озорник улат!
Пүчкынат шлеям, пеш чаплын тойлымым,
Логалта ачат ынде тылат».
А вара ачамым нальыч сарышке.
Туп гычем вүчкале шыматен:
«Илышет верч, эргым, тул-пожарышке
Мый каем, ик жаплан ойырлен»...
Но тунам шым пале нимомат мые —
Шучко сарым, ончыклык ойгем...
Лач шарнем ачан вүчкен шыматымым,
Авамын шортмыжым шарнем.
А ик ий гыч пеш нелын черланыш да
Кодыш мыйым тулыкеш авам.
Шочмо сурт ден ойгын чеверланышым —
Нальыч йоча пörтышкө тунам.
Тушто, сай тунемын, ушым погышым,

Тулык-влак ден чот келшен ваш-ваш.
Кенеж годым кадыргылын йогышо
Ший энгерыш коштна йүштылаш.
Тушто луктыч кумда илыш корнышко,
Мый тушечын кайшым тунемаш.
Йолташем-влак кидым шокшын
кормыжтышт,

Станций деке лектыч ужаташ...
Иленам мый лу идалык өрдыштө.
Манаш веле: лу ий лач эртен.
Ужаш тольым таче йоча пörтышкө,
Кодшо жапым, порын шарналтен.
Вашлияш пörтончык рүжге лектыч
(Керек огыт пале шукышт ялт),
Саламла чылан лум ден директор —
Нил Иваныч, порын шыргыжал.
Пурена шола могыр пöлемышке...
Чу, вет тыште мые иленам.
Кум окна лектеш тышеч уремышке,
А кудвечыш — нине кок окна.
Теве тиде лукысо кроватьыште
Ыле мыйын малыме верем...
Ой, пеш шерге мыланем чыла тыште,
Муынам мый тыште пиалем!
Улам кызыт пеледалтше Родинын
Офицерже — летчик-лейтенант.
Вашлийда те мыйым йörшын родыла,
Шольым-шамыч, куанен чылан.
Лийыда эреак мыйын ушышто.
Мый тендам ом мондо нигунам.
Курымашлык пиалдажым южышто
Аралаш тушман деч тунгалам.

У МЛАНДЫШ!

Пайрем огыл лўшкалтеш вокзалыште,
Сўан огыл тышке толылден.
Погыналын шуко калык залышке,
Куан муро шергылтеш йонген.

Сылне семже кажне егын чонышко
Логалеш да кумылжым нўлта.
Лектеш тудо зал гычын перронышко
Да умбаке, мўндырк чонешта.

Ўжеш тудо кажным эре ончыко —
Партийнан ўшанжым раш шукташ.
Комсомолец-шамыч станций ончыко
Лектыч рўжге поездыш шинчаш.

Кеч звонок кўшта пураш вагонышко,
Но иктат ок вашке ойырлаш.
Але уло пел шагат жап. Шонымым
Ойлынешт-ыс нуно тангышлан.

Теве икте тамбурышко кўзыш да
Каласаш тўнгале кумылан:
«Кодшо ий киднам тыгак ме рўзышна
Қазахстаныш кайыше-влаклан.

Палена ме, нуно пумо мутыштым
Раш шуктеныт, чапыштым нўлтен.

Ойырлен каялме ты минутышто
Ойлыдегеч ом керт мый чытен.

Шўм гыч лекше ойым чылалан тыште
Қаласем, йолташ-влак, тыланда.
Комсомол путевка ден у мландышке
Каена шукташ ме ўшандам.

Шуко курым мучко яра кийыше
Мландым почын, чапле лектышан
Туту шурным кушташ тиде ийыште
Пижына ик ешла у пашаш!

Тек элна пеледше, да поянлыкше
Лийже утыр шуко калыкнан.
Тек тушман-влак ончышт шучко янлыкла,
Шўмышт шелын, шыдышт ден мемнам»...

Паровоз шўшкалтыш, йўкшў мўндыркў
Шергылт кайыш, йырым-ваш шарлен.
Тангышт-влакым кодшо каче-ўдыр-влак
Ўжталыт, кидыштым рўзен.

1956 ий.

ШЫЖЕ

Сўанвате гае койылдалын,
Той вургемым чийыш ынде сад,
Лышташлаже, южышто чўчкалын,
Мландываке лывыла волат.

Ал аршаш ден вўдылалтын пызле,
Шыже тўсым налын шочмо ял.
Эгер ден ерлаште от уж кызыт
Йоча-влакым, йўштылышым, тый ялт.

Южгунам каваште, вуй ўмбачын,
Турня-шамыч кычкырен эртат.
Ынде нуно чыланат умбаке —
Вес верлаш тўшка ден чонештат.

Ойлат пуйто: «Қодса те чеверын,
Вет жап шуын мыланна каяш.
А вес шошым толына ты верыш,
Ямдылалтса угыч ващлияш».

Сад пакча шенгелне, колышталза,
Шочмо ялын идым лўшкалтеш.
Шнеш туто киндым патыр калык —
Машина йўк талын йонгалтеш.

А умбалне — посто гае озым,
Пуйто нур ужар ужгам чиен.
Ушанем: вес ий мемнан колхозын
Эше шуко киндыже лиеш.

Шыже, сылне шыже угыч толын,
Қалыклан поянлыкым конден.
Ок пелед кеч кызыт ужар олык,
Но мый шыжым утыр йоратем.

1957 ий.

СЕЛАСЕ АРТИСТКА

Мемнан селаште уло чулым ўдыр,—
Ойлен от мошто, йӱсӱ сўретлаш.
Ок шого тудо нелылык деч лўдын,
Мастар кеч-кӱм шке ӱекше савыраш.

Пашаш лектеш — нигӱ дечын эн тале,
Кертеш-ыс кажнын жумылжым нӱлтен.
Ончен шоген, шуэш шыман ӱндалма,—
Кид-йол модеш, мошта чыла ыштен.

Кастен, паша гыч мӱнгӱ пӱртылмеке,
Огеш шиж нойымашым нимаят.
А ўдыр-каче толыт тудын деке,
Вара чыман у клубышко каят.

Ойла ава: — Изиш каналте, Валя!
А тудо шыргыжалын пелешта:
— Уке, авай, кўлеш-ыс фестивальым
Шкенай вий дене вашлияш устан.

Толмеке клубыш, чумыра чылаштым,
Кушташ, мураш Валюша туныкта.
Садлан ойлат тыге пошкудылаште:
— Ну ўдыр, ялт артисткылак мошта!

Вет тудо кушкын изинек тыгаяк.
Мастар кушташ, пеш чулым пашалан.

Лектеш гын сценыш — пуйто йўксӱ кайык,
Лач шулдыр вел ок сите ўдырлан.

Мурен колта — шўмеш логалше семже
Чылаштын чоным утыр ырыкта.
Кушташ лектеш у хромовый кем дене,
Гармонь почеш тыматлын тавалта.

Чыман ойлат: тыгае чулым Валя,
Векат, кая столицышке — Москваш:
Всесоюзный, всемирный фестивальыш
Шемер-влаклан талантшым ончыкташ!

1957 ий.

ВИЕШ ОК ЛИЙ КЕЛШАШ

Лач таче кече гай шарнем, тышан тый
«Вучем мый» манын ойлышыч шыман.
Вара, ондалын шуй гычем ушанлын,
Мондашлан огыл луышыч умам.

А мый, изи шумет пералмым колын,
(Кеч шуко уло ыле кутырышаш)
Шым керт ойленже тидын дечын молым:
«Кум ий гыч тыш лектат мо вашлияш?»

Тунам тый, шинчашкем ласкан ончалын,
Пелештышыч уэш: «Лектам».
Ош шовычетым почешем рүзальыч,
Шинчавүдетым перныш ужылдаш.

Идалык мучко ныжыл серышетым
Арня еда мый налын шогенам...
Вара... варажым мондышыч тангетым,
Шуметлан весым угыч муынат.

Тылат верч кодын шуко тамле омо,
Тылат верч шум-кыл вургыжын мыняр!
Изи годсек келшен илалме йомо,
А коргыш пурыш пуйто шем аяр.

«Вучем» манметше кұрышталтын лугыч,
«Лектам» мутетшым монденат, улмаш,

Пеш шерге шочмо верыш тольым угыч,
Шыч лек салтак тангетым вашлияш.

Чонем йўла, но мом ыштен кертам мый,
Огеш лий кодшо жапым пörтылташ.
Кеч муынат шуметлан вес йолташым,
Ом вурсо, вет виеш ок лий келшаш.

1954 ий.

КАСТЕНЕ

Шып кастене
Вүд воктене
Шүшпык-влак шүшкат,
Ломберласе
Укш коклаште
Куанен чүчкат.

Лыкын-лукин
Сылне йўкышт
Южышто йонга.
Эгер вүдшө,
Нунын ритмыш
Ушналеш, йога.

Чевер ўдыр,
Каче кўдынъ
Шинчын олымбак.
Мужыр кайык
Семын койын,
Мутланат эртак.

Теве кўшкө
Эркын кўзыш
Тылзе — пел колча
Вуй ўмбачын,
Пыл шенгачын
Нуным шып онча.

Пуйто тудо,
Мужыр кўдык
Шиждегеч волен,
Ондалнеже
Удыр енгым
Шкенжын шўм пелен.

1956 ий.

ТЕЛЫМ

Иырым-йыр ончал — пүртүс сөрале! —
Ош лумлан мучаш уке йөршеш,
Пеш моторын шуйналтеш чодраже,
Пүнчерлаш пураш шүм-кым үжеш!

Мунчалташ тыгай гоным пеш сает,
Огеш лүшкө нимогай тутан.
Чонештет чонга гыч, пуйто кайык,
Воктенет — келшалме үдыр тан.

Але тебе, каналташ шогалын,
Сылыне верым шер теммеш ончет.
Он тич яндар южым шүлалталын,
Адак угыч ончыко вашкет.

1957 ий.

КОРНЫШТО

Эр. Волгалтын. Тымык-тымык южым
Кок век шерын, пуалеш мардеж,
Да шара нур мучко ямле пушым, —
Кинде там вик нерыш логалеш.

Ой, могае чапле шурно шочын,
Иырым-ваш шуйналт кия тораш.
Кеч-кузе тый ончо пасу гочын —
Ок кой ни тўналтыш, ни мучаш.

Вулно гае неле вуйжым эркын
Вужгыжталын, лўнгалтеш уржа.
Пуйто тудо, помыжалтше эрым
Саламлалын, катшым шып рўза.

Пуйто, кō иктаж ег нур воктене
Иыр ончен кая гын, лач тудлан
Ыдыжалтше уло кумыл дене
Ойлынеже ала-мом шыман.

Тебе шоссе корно дене талын
Грузовик толеш, а сур пурак,
Машина шенгелне пўтырналтын,
Толшо енлан корным авыра.

Кенеташте грузовик шогале.
Чемоданым кидышке кучен,

Машина гыч ўдыр шып волен,
Сур пуракым кид денже почкале.

А шофер, кабин омсажым почын,
Тудын ваке шыргыж ончалеш:
— Тольын шуыч?
— Теве лач нур гочын
Чонгаташте мемнан ял коеш.

Кондыметлан тау, а мынярым
Тыланда мый тўлышаш улам? —
— Ой, уке, мый ом нал нимыняре,
Лучо ойлыза лўмдам мылам, —

Тидым колын, ўдырна ўрмалгыш,
Да шоналтыш: шутитла, векат,
— Мийыза мемнан деке унала,
Палыза лўмемжымат те шкак. —

Чемоданжым кидыш нале ўдыр,
«Тау» ман, тарваныш корнышкат.
А шофер ялт подыл шинчын вўдым,
Пелештен ыш шукто вашешат.

Угыч ончык!.. Мочол шуко корным
Рвезе шекланен кудалыштеш;
Савырналыв угычын йолгорным,
Тудын мутшым угыч шарналеш.

1957 йй.

УЛО ЧОН ДЕН ЙЎРАТЕТ ГЫН...

Ойлат, пуйто ик гана ужмаште
Еным ок лий вигак йўраташ.
Кў пала, лиш тўрлат. Умаште
Вашлийнам мый ўдырым, йолташ.

Да тачат ом керт монден мый тудым,
Кумалтем шинчам — вигак ужам:
Шогылтеш Нинуша, ўпшў кудыр,
Канде кофта, платыже — ужар.

А шинча... шинчаже пешак шеме
Сад пакчаште кушшо шоптыр гай.
Керек-кў ончалже — огеш сенге
Шыргыждегеч, тўслыде ок кай.

Ятыр йўдым кончыш мылам омо,
Ятыр йўдым тудым ужынам.
Мые лўмжым шкеж деч йодын омыл,
Вес ег мут гыч веле лаленам.

А тенгече, урем ден кайшемла,
Кенета вашлийым вуя-ваш,
Да тунамак капемат шокшеме,
Орым чылтак: мом тудлан ойлаш?

Тудо шкеже, шыргыжал ончалын,
Пелештале: — Лийже сай салам!

Пуйто шаңгысек шоген вучалым,
Пуйто шерге таңже мый улам.

Вүр-шерем виян кыраш тўнгале,
— Тыге, ане, поро кас! — манам.
Тунам ўдыр эркин воштылале:
— Касшым, эржым йөршын монденат?

Шып шогем мый, пуйто йылме кўрлын,
Ушемат эр-касым ялт монден...
Эх, лиш-ыс илышыште тўрлө,
Кунам уло чон ден йōратет.

1957 ий.

ОЙ, ТЫЙ, ОЛЫК...

Ой, тый, олык, олык,
Сылне вер-шōрем!
Угыч мый, тыш толын,
Куанен ончём.

Йырым-ваш пеледыш,
Ошын вел коеш,
Шōр шонгла леведын
Ала-куш шумеш.

Шола велне — тумо,
А пурлаште — ер.
Тудын йырже лумла
Пеледеш ломбер.

Ер вўд — ялт воштончыш,
Йылгыжеш тораш.
Тышке лу ий ончыч
Коштым йўштылаш.

Ынде таче мые,
Пōртылмек мōнгем,
Шарналталын тыйым,
Лектым кўдыкет.

Ой, тый, олык, олык,
Сылне вер-шōрем!
Улат порсын солык,—
Йōратен ончем!

1956 ий.

ПЕРВЫЙ ЙӖРАТЫМАШ

Шып шинча окна воктен ўдыр,
Сад пакчашке шангышек онча.
А йолташше, шинчын тудын кўдык,
Мутланаш тўғалмыжым вуча.

Мо гын лийын ўдыр? Ок пелеште,
Жапын-жапын келгын шўлалта.
Южгунам ручкам кидыш налеш да
Адак угыч ӧрдышкӧ пышта.

Кид йымалсе ош кагаз листаже
Шангысек туржалтын кийылтеш.
Ялт ок пале: мом гына ышташ гын,
Молан кумыл утыр тодылтеш.

Шижын огыл йолташ ўдыр толмым,
Огеш шиж воктекше шичмымат.
— Мом шонет, Нинук, тый, манмым колын,
Чытырналтыш, ыш ойло нимат.

Да вара, трук писын савырналтын,
Шке йолташым ӧндалеш тазан.
Ойла, кидшым онгышко пышталын,
«Шке шўмемлан омыл мый оза.

Тый палет мемнан дек толын ыле,
Практикыш ик тытзылан, шарнет,

Ял озанлык институт тых Силин?
Уло чон ден тудым йӧратем».

Ит коляне, Нина, тыге утым,
Теве толын Силин деч письма.
Пу тудлан тачак тые вашмутым,—
Вашешта йолташыже шыман.

1956 ий.

КЕЛШЕН ИЛЫМАШНА КОДЕШ ШҮМЕШЕТ

Пален огынал ме тып толмо деч ончыч,
Тышак ужынна кум ий ожно, йолташ.
Эртем ыле мый коридор мучко, ончышт,
Палаш төчен, кушто приемный лийшаш.

Тый йодыч: — Экзамен сятлаш толыннат мо?
Могай факультетыш пураш тый шонет?
— Литфагыш.
— Тугеже пырля... — пеш тыматлын
Пелештышыч, кумыл йолталтын, шарнет?

Вара келшымаш пенгыдеме эреак,
Кунам ме студент лийынна.
Да, лекцийыш толын, шична йыгыреак,
Күлеш годем коктын ваш-ваш полшымна.

Умаште возалтна пырля драмкружокрыш,
Тыршен ямдылалтна модаш ме тўшкан.
Мемнан постановкым вапыйыч пеш шокшыш,
Эчук лийынам мый, а тый — Салика...

Уже ныл идалык шижде эртен кайыш.
Пытартыш ий кодо тунемын лекташ.
Шыжат толын шуын, огеш муро кайык,
Но чонна куан дене темын, йолташ,

...Вашке шуэш толын тугае минутшо,
Кунам чыланат ме, дипломым кучен,
Кодеп кайымеке родной институтым,
Пашаш пижына йывыртен.

Тунам ужат тиде шкенан шерге курсым.
Студенческий ешна возеш ушешет.
Санден тый декет мый мнем сўан мур ден —
Келшен илымашна кодеш шүмешет.

1953 ий.

* * *

Шукертсек ойлаш шонем мый тидым,
Шукертсекак көргыштем ашнем;
Южгунамже помжалтам да йұдым
Эртен кодшым угыч шонкалем.

Ужынам мый тыйым қок ий ончыч,
Қок ий годсек пагален илем.
Ну молан гын шонымем ок рончылт,
Молан почыи ом керт шұм-кылем?

Но ұшане, йөрәталме ұдыр,
Шонымемжым ойлыде ом керт.
Тореш от лий — мыланем пу кидым,
Тый дечет посна пиал уке.

1953 ий.

* * *

Молан чыма ойлаш от тошт тый,
Молан аптранымын шоғет?
Ала шонет: кертеш-ыс вошгыл,
Ала ок умыло шонет?

Уке, таңем, ит өр мутемлан,
Ит вожыл мый дечем арам.
Вет шкемынат изи шұмемже
Лач тыйын семянак кыра.

Шижам, пеш поро тыйын кумыл,
Ом шоно тудым тодылаш.
Ушане чот: ок шуло лумла
Мемнан ваш-ваш йөратымаш.

1957 ий.

САТИРА

I

Икана, пеш сайын подымнат,
Моктанаш тўнгале Пыл:
Мый чыла кертам,
Мый виян улам!
Шоналтем гын — Кечым петырем,
Мый дечем нигуш тудо ок шыл!
Кенета чот нугыдем шарлале
Да леведе кечым тунамак,
Но тыгодым лач мардеж пуале —
Пыл шаланыш, шулыш օкымак.

II

Ошкымеш урем мучко лўнген,
Лаврангын пытыше пօрҕен.
Кенета ужеш — лач корныштак
Менге коктыт шогылтыт «йыштак».
Ялт օреш садет, онча шинчам карен,
Мугыматыл пелешта сырҕен:
— Мо тыгай?! Кօ нуным шогалтен?
Очыни, шонат, нимом ок пале.
Уке, мыйым огыда ондале!
Корангеш, шонат, але тышеч,
А мый каен колтем покшеч.

Тунамак миен тўкныш пырдўн,
Муралт кодо даже менге тўн.
Пенгыжеш, ончал колта тыш-туш,
Мом ышташ гын, шаланен-ыс уш.
Чот коршта сангаже да вуйжат.
Вўдылеш: — Эх, йўынам, ужат.

III

Сօсна, вашлийын самырык Қазам,
Қаласыш чаманен тудлан:
— Ой-ой, йолташ, шонгемынат тазан,
Улат уже тый пондашан.

IV

Куэ парчаште сур куку
Мура ойган: — Ку-ку!
Улам-ыс йօршынак шкетак,
Илем тўняштыжат мый так.
Уке игем, уке ешем,
Куку гай уло южо ен,
Ок шоно шочшыжо нерген.

V

Коршанге шочынат пакчаш,
Қиярым воштым койдара:
— Улат лапка, от уж тораш,
Илет-ыс йօршынак арам.
Ужат, могае мый улам,
Кужу капемже вет моткоч.
Қияр вашеш ойла тудлан:
— Садак нигօ тыйым ок коч.

Шырчык омарта ўмбак толдалын,
 Ондалаш йоратыше «пыртиш»¹
 Кычкырлаш тўнгале пешак талын:
 — Чыланат толза, таң-шамыч, тыш!
 Ончыза, могае чапле пörтым
 Мыланем пуэныт илашем.
 Те мутемлан ида шинчылт öрын,
 Ынде шырчык — мыйын пелашем.

1958 ий.

¹ «Пыртиш» — мыскылтыш мут, пörткайык.

МЕЖНЕЧ

Шинчаончалтыш — сай,
 Капшат келша.
 Чурийже — маке гай,
 А вот паша...

Ойлат каяш пасуш —
 Тореш руа:
 «Пеш тале мыйын уш,
 Палем чыла.

Лу ий тунем лекмек,
 Қолхоз пашаш?..
 Уке, мый, жап шумек,
 Қаем олаш».

А жап эре эрта,
 Шыжат толеш.
 Лач каче вел эртақ
 Яра коштеш.

Ок ойло аважат
 Тудлан нимат.
 Ок ойло изажат
 Ик мутымат.

Тыге кум ий эрта,
 Но эрге шып.

Кочкаш кўлеш эртак
Мўгинде, шыл...

Қастен кинош куржеш,
Вара мала.
Кунам иктаж йодеш,
Ава ойла:

«Улам ешлан мый вуй,—
Пашаш ок кошт
Вет эргым — йөршын туй,
Вурсаш ом тошт».

Те, лудшо йолташ-влак,
Пален лийза:
Радамдам утларак :
Шекланыза.

Ала тендан денат
Тыгай «йоча»
Паша деч шылынак
Кушкеш, лоча.

1958 ий.

ЙӖРАТЕ, ПАГАЛЕ КАЛЫКЕТЫМ!

Лекме го́дым мўндыр, кужу корныш
Ой, пеш йӧсӧ шкетын ошкедаш.
Шўметат шижеш йокрокым
Могырет тўгалеш корышташ.

Йолташ-влак лийыт гын пеленетше
Нелылыкым от шиж йӧршынат.
Кўчыкын чучеш тора корнетше,
Нойымашым от шиж нигунам.

Лач тыгаяк мемнан илыш корно —
Ок йӧрате шкет еным пырчат.
Кеч изишлан калык дечын торло —
Илыш дечын почешат кодат,

А поктен шуаш пеш йӧсӧ шкетын,
Шуко неле тыланет перна.
Садланак тый шкендын калыкетым
Йӧратен пагале кеч-кунам.

1956 ий.

СОДЕРЖАНИИ

Кугу Октябрь	3
Ленин	5
Шочмо ял	7
Партизанка	9
В р а ч	11
Сенгеме кече	13
Эрдене Йошкар-Олаште	15
Пайрем деч ончыч	16
Удрамашлан	18
Корей гыч письма	20
Йоча пöрт	22
У мландыш	24
Ш ы ж е	26
Селасе артистка	28
Виеш ок лий келшаш	30
К а с т е н е	32
Т е л ы м	34
К о р н ы ш т о	35
Уло чон ден йöратет гын	37
Ой, тый, олык...	39
Первый йöратымыш	40
Келшен илымашна кодеш шүмешет	42
Шукертсек ойлаш шонем мый тидым	44
Молан чыла ойлаш от тошт тый	45
С а т и р а	46
М е ж н е ч	49
Йöрате, пагале калыкетым!	51

Валентин Дмитриевич Дмитриев

Первое слово (Стихи)

(На марийском языке)

Художник А. И. Бутков.

Редактор И. И. Осмин. Худ. редактор Л. Л. Аказеев.

Тех. редактор Д. К. Нуручкин. Корректор Л. И. Ласточкина.

Подписано к печати 26/III—59 г. Формат 70х92 1/32. Печ. л. 1,625

(1,91). Учет.-изд. л. 1,86. Заказ № 32. Тираж 2000 экз.

Э-00765. Цена 95 коп.

Марийское книжное издательство, г. Йошкар-Ола, Советская, 110.

Типография Министерства культуры Марийской АССР,

г. Йошкар-Ола, Советская, 104.